

Yıl: 3, Sayı: 9, Aralık 2016, s. 340-350

Sakine HAKKOYMAZ¹

DEDE KORKUT HİKÂYELERİNDE ÇOCUK İMGESİ

Özet

Edebiyatımızın temel taşlarından biri olan ve kültürümüzde önemli bir taşıyıcı unsur sayılan; destandan halk hikâyesine geçiş döneminin en önemli eseri Dede Korkut Hikâyeleri, hem Türk dünyası edebiyatının hem de dünya edebiyatının eşsiz bir kaynağıdır. Çocuk, içinde bulunduğu toplumla çok güçlü bağlara sahip sosyal bir varlıktır. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında en büyük sorumluluk ise içinde büyüdüğü topluma düşmektedir. Bu çalışmada, Türk toplumunun ortak dünya görüşüyle şekillenen Dede Korkut Hikâyelerini, çocuk imgesiyle ilgili olarak vermiş olduğu mesajlar ele alınmıştır. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada doküman incelemesi tekniği kapsamında 12 Dede Korkut Hikâyesi içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Araştırmada kültür yaşantımızda çocuğa verilen önem noktasında hikâyeler ayrıntılı olarak ve tek tek incelenmiş, çocuk imgesi ele alınmıştır. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak, çocuklarımızın kültürümüzdeki genetik şifrelerle eğitilmeleri neticesinde, ülkelerine ve tüm insanlığa daha faydalı olacaklarını ve kültürel kodlarımızı sonraki nesillere daha verimli bir şekilde aktaracaklarını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Hikâyeleri, çocuk, çocuk eğitimi, kültür

CHILDREN'S IMAGE IN DEDE KORKUT STORIES

Abstract

The Book of Dede Korkut, one of the cornerstones of our literature, is considered as a unique source to both world and Turkish literature. It plays an important role as a work of transition between dastan and folk tales.

A child is a social being who has a very strong bond with the society s/he is in. Therefore, the biggest responsibility in shaping a child's personal characteristics is of societies. In this study, it is intended to discuss the messages regarding

¹ Öğr. Gör., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi., sakine.hakkoymaz@hku.edu.tr

children's image in Dede Korkut stories. Qualitative research is adopted in this study. Also, in the scope of document review technique, 12 of Dede Korkut stories were analyzed using content analysis method. The stories were examined one by one in the light of the value of children in our culture. As a result of this research, it can be said that if our children are educated in accordance with our cultural codes, they will grow to be more helpful for both their country and the whole humanity for that matter, conveying our cultural codes to next generations more efficiently.

Keywords: Dede Korkut stories, children, children's image, and culture.

GİRİŞ

“Kız anadan görmeyince öğüt almaz,
oğul babadan görmeyince sofraya çekmez”

(Ergin, 2003)

Dede Korkut Kitabı'nın orijinal adı, eserin giriş bölümünde de belirtildiği üzere “Kitab-ı Dede Korkut alâ Lisan-ı Taife-i Oguzan” olan günümüzde en bilinen ismiyle Dede Korkut Hikâyeleri hiç kuşku yok ki Türk edebiyatının en dikkat çeken yapı taslarındandır. Kitap, on iki hikâye ve bir mukaddimeden oluşmaktadır (Ergin, 2003: 6).

Dede Korkut Hikâyelerinin yazıya geçirildiği tarih net olmamakla birlikte XV. yüzyıl olduğu tahmin edilmektedir. Dede Korkut Hikâyelerinin bugün elimize ulaşan iki nüshası bulunmaktadır. Almanya'nın Dresden Kütüphanesi'nde bulunan bizim de bu çalışmada kullandığımız nüshalardan biri giriş ve on iki hikâyeden meydana gelmektedir. Altı hikâyenin yer aldığı eksik bir nüsha ise Vatikan Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Ergin, 2003: 6).

Dede Korkut Hikâyelerini barındıran bu yazmaların varlığı 19. yüzyılda anlaşılmış ve Dede Korkut Hikâyelerinin nüshaları ile ilgili ilk çalışmayı Alman Türkiyatçı Fr. Von Diez, Tepegöz Hikâyesini Almancaya çevirerek gerçekleştirmiştir. Kilisli Rıfat (1916), Orhan Şaik Gökyay (1938) ve Muharrem Ergin (1958) de hikâyeler üzerine çalışmalar yaparak bu çalışmalarını yayınlamışlardır.

Dede Korkut Hikâyeleri üzerine ilk araştırma yapan isim Muharrem Ergin, Dede Korkut'un önemini belirtmek amacıyla M. Fuat Köprülü'nün “Bütün Türk Edebiyatını terazinin bir kefesine, Dede Korkut'u öbür kefesine koysanız, Dede Korkut ağır basar” Cümlesini aktarır (Ergin, 2002: 5).

Dede Korkut Hikâyeleri, Oğuzların en önemli hazinelerinden biridir. Bu hikâyeleri bu kadar değerli kılan ise, Oğuzların yaşayışı ile ilgili pek çok kültürel unsuru bünyesinde ihtiva etmesidir. Söz konusu eser, Oğuzların dili, kültürü, gelenek ve görenekleri, yaşam şekilleri ve devlet anlayışları ile ilgili çok önemli bilgiler sunmakla beraber, Oğuzların tarihleri, coğrafyaları ve komşu oldukları yabancı topluluklarla ilişkileri ile ilgili de önemli bilgiler barındırmaktadır.

Oğuznamecilik geleneğinin en güzel örneklerinden olan kitap ihtiva ettiği atasözü, deyim, ağıt, alkış-kargış örneklerinin yanı sıra, eski Türk gelenekleri, inanışları ve pratikleri ile eski Türk şiiriyle nesrinin en güzel örneklerini sunması bakımından hak edebiyatı araştırmaları için eşsiz bir kaynaktır.(Oğuz, 2004: 9).

Dede Korkut'un Kişiliği ve Hikâyelerin Özellikleri

Bütün hikâyelerde rol alan ve hikâyelere ismini veren Dede Korkut, hikâyelerin anlatıcısı olduğu tahmin edilen kişidir. Dede Korkut ile ilgili bilgiler son derece sınırlıdır. Onun hakkındaki en geniş bilgiye Dede Korkut Hikâyelerinin mukaddime bölümünde rastlayabiliriz:

“ Resul aleyhisselam zamanına yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. Oğuz'un o kişi tamam bilicisiydi. Ne derse olurdu. Gaipen türlü haber söylerdi. Hak Teâla onun gönlüne ilham ederdi. Korkut Ata söyledi: Ahır zamanda hanlık geri Kayı'ya değe kimsene ellerinden almaya ahır zaman olup kıyamet kopunca. Bu dediği “Osman neslidir, işte sürülüp gidiyor. Ve dahi nice buna benzer söz söyledi. Korkut Ata Oğuz Kavminin müşkülünü hallederdi. Her ne ki buyursa kabul ederler idi. Sözün tutup tamam ederler idi” (Ergin, 2003: 8)

Yukarıda ifade edilenlerden hareketle Dede Korkut'un kişiliğiyle ilgili şunları söylemek mümkündür: Oğuzların Bayat boyuna mensup olan Dede Korkut, Hz. Muhammed zamanında yaşamış, Oğuzlar tarafından saygı duyulan, sevilen, Oğuzların bütün sıkıntılarını bilip çözüm üretmeye çalışan önemli bir kişidir. Dede Korkut, hikâyelerin başkahramanıdır. İlahi güçlerle donatılmış, akıl hocasıdır. Aynı zamanda Dede Korkut, bütün hikâyelerin sonlarında kopuz çalarak öğüt veren, dua eden ulu bir ozandır.

Dede Korkut'un kişiliği ile ilgili öne sürülen düşünceleri Azeri araştırmacı Celal Beydili şu şekilde sınıflandırmıştır:

“-Eski mitolojik tasavvurlarla bağlantılıdır.

-Hakkında tutarlı tarihi kaynaklar olmadığından onun tarihi ya da mitik bir şahsiyet olup olmadığı belli değildir.

-Bir halk bilgesidir ve giderek umumileşip sembole dönüşmüştür. -Efsanevi bir şahsiyet olduğu hakkındaki sözler temelsizdir, Korkut Ata tarihi bir şahsiyettir.

-Gerçek tarihi prototipini bulmak için herhangi bir dayanak yoktur.

-Muhtemelen köken olarak merasim hamisi tipine bağlanır...” (Beydili, agm, s. 225.)

Dede Korkut kitabı bir mukaddime ve 12 hikâyeden meydana gelmektedir. Her hikâye Oğuz beylerinden birinin başından geçenleri anlatır. Hikâyelerde Oğuz boylarının yaşam şekilleri, çocuklarına ne şekilde isim verdikleri, evlenmeleri, savaşları, inanışları, aile yapıları gibi sosyal yaşamları ile ilgili pek çok bilgi bulmak mümkündür.

Bu kitaptaki;

- Birinci hikâyede, Dirse Han'ın yiğitleri bir iftira ile oğlu Bogaç'ı babasına öldürtmeğe kalkmakta, başarılı olamayınca da Dirse Han'ı kâfirlere teslim etmek zorunda kalkmaktadır.
- İkinci hikâyede Kazan Han Beyleri ile avda eğlenirken kâfirler tarafından obası basılmakta; karısı, oğlu ve annesi esir alınarak, Kazan Han ve arkadaşları esirleri kurtarmaya çalışmaktadır.
- Üçüncü hikâyede bir düğün sırasında kâfirler Beyrek'i kaçırmaktadır.
- Dördüncü hikâyede Kazan Han oğlu Uruz'a mücadele dersi verirken, Uruz esir düşmektedir.
- Besinci hikâyede Deli Dumrul Azrail ile karşılaşarak ona mağlup olmaktadır.

- Altıncı hikâyede Kan Turalı Trabzon Tekfurunun kızını almak için canavarlarla gürüşmektedir. Kızı alıp obasına dönerken kâfirler tarafından baskına uğramaktadır.
- Yedinci hikâyede Yiğenek esir babasını kurtarmak için kâfirler ile savaşmaktadır.
- Sekizinci hikâyede Basat bir canavar-insan olan Tepegöz ile mücadele etmektedir.
- Dokuzuncu hikâyede Begil bir şeref meselesi yüzünden Kazan Han'a kızarak ona isyan etmek istemektedir. Bir av esnasında attan düşer, düşmanlar bunu haber alarak obasına hücum eder, oğlu kâfirlerle savaşıp galip gelir.
- Onuncu hikâyede Segrek, esir olan kardeşini kurtarmak için mücadele etmektedir
- On birinci hikâyede Kazan Han uyurken düşmanlar tarafından esir edilmekte ve oğlu tarafından kurtarılmaktadır
- On ikinci hikâyede bir haysiyet meselesi yüzünden Dış Oğuz İç Oğuz'a isyan etmektedir (Kaplan, 2002: 14-15)

YÖNTEM

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın yöntemi, verilerin toplanması ve verilerin analiz süreci açıklanmıştır.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemiyle hazırlanmış betimsel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar, gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırma şeklinde tanımlanır. (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45). Yöntem olarak doküman inceleme yöntemi kullanılmış ve Dede Korkut Hikâyeleri, araştırmamızın ana dokümanı meydana getirmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217)

Verilerin Toplanması

Bu araştırma konusuyla ilgili olarak başta üniversite kütüphaneleri olmak üzere Yüksek Öğretim Kurulu Tez Tarama Bölümündeki kaynaklar incelenmiştir. Bunlara ek olarak internet ortamında araştırma yapılmış ve konuyla ilgili makaleler, çalışmalardan da faydalanılmıştır. Araştırmanın dokümanı Hisar Yayınları tarafından 2003 yılında basılan Prof. Dr. Muharrem Ergin'in "Dede Korkut Kitabı" dır. Bu kitap bir mukaddime ve 12 hikâyeden meydana gelmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırma sırasında konuyla ilgili bilgiler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259). Hikâyelerdeki çocuk imgesi ile ilgili bilgiler saptanmış ve bu bilgiler ışığında hikâyelerin değerleri üzerinde durulmuştur.

BULGULAR

Oluşturulan tematik kodlamalar ışığında elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

I. Çocuğun Doğumu

Fertlerin hayatında önemli geçiş dönemi ritüelleri vardır. Bunları; doğum, sünnet, askere gitme, evlenme ve ölüm olarak sıralamak mümkündür. Bu dönemlerin her birinde, ait

olan toplumun sosyal ve kültürel bünyesine uygun olacak şekilde çeşitli gelenek, görenek ve ayinler yapılır. Doğum, geçiş dönemlerinin başlangıcıdır. “Bu doğum, evlenme ve ölüm dönemlerinde uygulanan sosyal normların temelinde geçiş dönemini yasayan kişinin yeni dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere karşı savunmasız olacağına inanılır. Bu dönemlerde daha güçsüz ve zararlı etkilere karşı savunmasız olacağına inanılır. Bu dönemlerde kötü ruhların etkisi daha yüksektir” (Örnek, 1995: 131)

Doğum etrafında kalıplaşarak meydana gelmiş pek çok adet mevcuttur. Bu adetlerin kökeni ise çok eskilere dayanmaktadır. Geçmişten gelen bu âdetlerimizi bugüne taşıyan en önemli eserlerimizden biri Dede Korkut Hikâyeleridir. Hikâyelerde çocuk kahramanların doğumdan başlayan hayat serüvenlerinin her aşamasına rastlamak mümkündür.

Dirse Han'ın, toyda çocuğu olmayan beylerin oturtulduğu kara otağa oturtulması, altına kara keçe serilmesi ve önüne de kara koyun yahnisi konulması ile başlayan ilk hikâyede Boğaç Han'ın doğumu toy düzenlenmesi, açların doyurulması, yoksulların donatılması, borcu olanların borcundan kurtarılması sonunda yapılan Oğuz beylerinin el kaldırıp dua etmeleri sonucunda gerçekleşir.

“Dirse Han dişi ehlinin sözü ile büyük bir ziyafet verdi dilek diledi. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Dış Oğuz beylerini başına topladı. Aç görse doyurdu. Çıplak görse donattı. Borçluyu borcundan kurtardı. Tepe gibi et yığdı, göl gibi kırmızı sağdırdı. El kaldırdılar, dilek dilediler. Bir ağzı dualının hayır duası ile Allah Taâla bir çocuk verdi. Hatunu hamile oldu. Bir nice müddet sonra bir oğlan doğurdu. Oğlanlığını dadılara verdi, baktırdı.” (Ergin, 2003: 12)

Bamsı Beyrek Hikâyesinde Beyrek doğduktan sonra Pay Püre Bey bezirgânlarını çağırarak; *“Bre bezirgânlar. Allah Teâla bana bir oğul verdi. Rum eline benim oğlum için güzel armağanlar getirin, benim oğlum büyüyünceye kadar dedi”* der (Ergin, 2003: 38). Bu gelenek Anadolu'nun birçok bölgesinde devam etmekte ve yeni doğan çocuğa çeşitli hediyeler getirilmektedir.

Dede Korkut Hikâyelerdeki başka bir doğum da Tepegöz 'ün doğumudur. Bu doğum, olağandışı bir şekilde okuyucunun karşısına çıkar: Konur Koca Sarı Çoban, peri kızlarından biriyle ilişkiye girer. Peri, kızının aşağıdaki sözleri çobanın yaptığı yanlıştın ne kadar ağır sonuçlanacağını da gösterir: *“Çoban yıl tamam olunca bende emanetin var, gel al dedi. Amma Oğuz'un başına felaket getirdin dedi* (Ergin,2003:105).” Bir peri ile bir çobanın yasak ilişkisi neticesinde garip bir kütlenin içinde dünyaya gelen Tepegöz normal bir insanın uzuvlarından farklı uzuvlara sahiptir. Tepegöz dış görünüş olarak bir canavara benzer. Büyük gövdesini tamamlayan kocaman bir başı vardır. En dikkat çeken uzvu ise tek gözünün olmasıdır.

Bu hikâyede yasak olan bir birlikteliğin bütün toplumu olumsuz etkileyeceği mesajı olağanüstü bir kahraman olan Tepegöz ile verilmeye çalışılmıştır.

II. Çocuğun Cinsiyeti

Ataerkil bir toplum olan Türklerde erkek çocuk toplumun diğer fertlerine göre farklı bir misyon üstlenmektedir. Erkek çocuk, soyun devamı ve babanın yerini tutacağı düşüncesiyle aile

ve toplum için çok önemlidir. Bu nedenle “*Oğul babanın yerine yetişenidir, iki gözünün biridir.*” (Ergin, 2003: 9) sözü hikâyelerde sıklıkla tekrar edilmektedir.

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde; “*Hey Dirse Han! Bana kızma, acı sözler söyleme. Yerinden dorul alaca çadırını yeryüzüne diktir. Aç görürsen doyur, çıplak görürsen giydir, tepe gibi et yığ, toy eyle, dilek dile, belki bir ağzı dualının hayır duasıyla Tanrı bize bir oğul verir. .*” (Ergin, 2003: 13)” erkek çocuğa sahip olmayı isteme ifadesi yer almaktadır.

Metin Ekici; açların doyurulması, çıplakların giydirilmesi, dağ gibi et yığılıp göl gibi kımız sağdılarak büyük bir toy verilmesi ile duası makbul Oğuz beylerinin el kaldırıp bir erkek evlat için dua etmeleri, toplumsal birlik ve bütünlük adına önemli olduğunun altını çizer (Ekici, 2001: 52)

Dede Korkut Hikâyelerinde baba için erkek çocuğa sahip olmak bir itibar kaynağıdır. Hikâyelerde çocuk sahibi olan beyler ve hatta erkek çocuk sahibi olan beyler her zaman diğer beylere göre daha üstün tutulmuşlardır.

Kam Püre, Bayındır Han’ın divanında toplandığında onun adını geleceğe taşıyacak bir erkek çocuğunun olmasını istemektedir: “*Allah Taala bana beddua etmiştir, beyler tacım tahtım için ağlarım, bir gün olacak düşeceğim, yerimde yurdumda kimse kalmayacak dedi... benim oğlum olsa Han Bayındırın karşısına geçse dursa, hizmet eylese, bende baksam sevinsem, kıvansam, güvensen*” (Ergin 2003: 37).

Hikâyelerde erkek çocuğa sahip olamayan beylerin ocağının söneceği düşüncesi hâkimdir. Düşman ocağını söndürmek için harcanan çaba hikâyede şöyle anlatılmaktadır: “*Oğlu ile ikisini bir yerde öldürün. Ocağını söndürün diye söyleştiler.*” (Ergin 2003: 69)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere ataerkil Oğuz Türklerinde çocuk sahibi olmak özellikle de erkek çocuk sahibi olmak geleneksel toplumun esasını teşkil emekte ve soyun devamı babadan sonra erkek çocuk aracılığıyla sağlanmaktadır.

III. Çocuğa Ad Verilmesi

Doğumdan sonra yapılan adetler içerisinde en önemli adeti çocuğa ad koymadır. Dede Korkut Hikâyelerinde ad verme adetleri önemli bir yer teşkil eder. Çocuklara ad verilirken dikkat edilen pek çok adet vardır. Bunların en önemlilerinde biri çocuklara başardıkları bir işe uygun olarak ad verilmesidir. “*Ad, hiçbir zaman gelişi güzel seçilmez. Çocuğun doğduğu gün, zaman, ay ve mevsim; doğum yapılan yer; doğduğu sıradaki olaylar, kimi kişilere karşı duyulan hayranlık, şükran ve minnet duyguları; gelenekler; ailenin varsıllığı, yoksulluğu; daha önce kardeşlerinin yaşayıp yaşamadıkları; moda; kültür değişimleri, vb. etmenler adın seçilmesinde birinci derecede rol oynamaktadır.*” (Örnek, 1995: 149)

Hikâyelerde çocuklar, kahramanlık gösterip ad almadan önce babalarının adları ile bilinir. Daha sonra bu ada yetenekleri ile aldıkları ad da ilave edilir. Çocuğun ad alabilmesi için ilk olarak bir kahramanlık göstermesi gerekmektedir. Çocuk kahramanlık gösterdikten sonra Dede Korkut adını koyar ve “*Adını ben verdim, yaşını Allah versin.*” (Ergin, 2003: 15) sözleriyle iyi dilekte bulunur.

Dede Korkut Hikâyelerinde ad verme misyonunu Dede Korkut üstlenmiştir. Dede Korkut, bu hikâyelerde üç defa ad verme göreviyle karşımıza çıkmaktadır. İlk ad verme olayı Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesinde şu şekilde gelişmiştir: Çocuğa ad koymak için Dede Korkut gelir:

*“Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana
Taht virgil erdemlödür
Boynı uzun bidevi at virgil bu oğlana
Biner olsun hünerlödür
Ađayıldan tümen koyun virgil bu oğlana
Şişlik olsun erdemlödür
Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana
Yüklet olsun hünerlödür
Altun başlu ban iv virgil bu oğlana
Kölge olsun erdemlödür
Çiđni kuşlu cübbe ton virgil bu oğlana
Geyer olsun hünerlödür.”* (Ergin, 2003: 14-15)

“Bayındır Han’ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin.” (Ergin, 2003: 15).sözleriyle ad koyar.

Dede Korkut ikinci defa ad verme misyonunu Bamsı Beyrek Hikâyesinde kullanır. On beş yaşına gelen bey oğlunun bir kahramanlık gösterip ad alması gerekir. Kâfirlerin soyduğu bezirgânların malını kurtarma görevini, Bay Püre’nin on beş yaşındaki oğlu üstlenir. Kâfirlerle savaşarak bezirgânların malını kurtaran bey oğluna daha sonra Bamsı Beyrek adı verilir: Çocuk baş keserek kan döktüğu için Dede Korkut tarafından:

*“Ünüm anla sözüm dinle Pay Püre Big
Allah Ta’ala sana bir oğul virmiş tuta virsün
Ađ sancak götürende müsülmanlar orhası olsun
Karşu yatan kara karlu tağlardan aşar olsa
Allah Ta’ala senün ođluna aşut virsün
Kanlu kanlu sulardan kiđer olsa kiçüt virsün
Kalabalık âfire girende
Allah Ta’ala senün ođluna fırsat virsün
Sen oğlunu Bamsam diyü ohşarsın*

Bunun adı boz aygırlu Bamsı Beyrek olsun

Adını ben virdüm yaşını Allah virsün.” Bamsı Beyrek adını verir. (Ergin, 2003: 40).

Dede Korkut'un ad verdiği üçüncü kişi ise vahşi doğada büyüyen Basat'tır. Hikâyelerin en ilgi çekici kahramanlarından olan Aruz Koca oğlu Basat, düşmandan gece vakti kaçarken düşürülmüş ve kendisini bulan bir aslan tarafından yetiştirilmiştir. Vahşi bir hayvan, tarafından yetiştirilen ve yine vahşi bir hayvan gibi hareket eden Basat'a Dede Korkut tarafından adı verilmiş ve insan olma bilincine Dede Korkut tarafından ulaştırılmıştır.

“Oğlanım sen insansın, hayvanla arkadaş olma, gel güzel at bin, güzel yigitler-ile at sür dedi. Büyük kardeşinin adı Kıyan Selçuk'tur, senin adın Basat olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin.” diyerek çocuğa ad koyar” (Ergin, 2003: 104).

Ad verme insan hayatında geçiş dönemlerinin önemli halkalarından biridir. Hikâyelerdeki ad vermelerde çocukların göstermiş oldukları kahramanlıkların önemli payı vardır. Adın verilmesinden önce çocuğun mutlaka bir yiğitlik sergilemesi gerekmektedir. Burada önemli olan özelliklerden biri; çocukların on beş yaşında ad almasıdır. Sonuç olarak çocuklar gösterdikleri kahramanlıklar doğrultusunda ad almışlardır denebilir.

IV. Çocuğun Eğitimi

Eğitim genel anlamıyla bireyde davranış değiştirme sürecidir. Eğitim geniş anlamda bireyin toplum standartlarını, inançlarını ve yaşam yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir (Demirel-Kaya,2001:4).J.J.Rousseau da eğitimin önemini şu sözlerle vurgular; *“Bitkiler tarımla, insanlar eğitimle yetiştirilir. Doğduğumuzda sahip olmadığımız ve büyüdüğümüzde gereksinim duyduğumuz her şey bize eğitimle verilir.”* (Rousseau,2009: 56)

Dede Korkut Hikâyelerinde çocuk eğitimi çok önemlidir. Kitabın mukaddime bölümünde bu konuyla ilgili şu ifadeler yer alır: *“Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul atadan görmeyince sofraya çekmez. Oğul babanın yerine yetişendir, iki gözünün biridir. Devletli oğul olsa ocağının korudur. Oğul da neylesin baba ölüp mal kalmasa. Baba malından ne fayda başta devlet olmasa. Allah devletsiz şerrinden saklasın hanım sizi.”* (Ergin, 2003: 9)

Göçebe olmaları nedeniyle sürekli savaş halinde olan Oğuzlarda, ata binmek, ok atmak, yay kullanmak büyük bir yetenektir. Çocuklar daha küçük yaşta ok atmak, ata binmek, kılıç kuşanmak gibi eğitim süreciyle karşılaşır. Eğitim sürecini başarıyla bitiren çocuk kahraman ise kendini hem bireysel hem de toplumsal olarak kanıtlar.

Güçlü insana ihtiyaç duyan konargöçer toplumlarda çocuk özellikle de erkek çocuk çok önemlidir. Bu sebeple erkek çocuklar, özel bir eğitime bilhassa savaş eğitimine tâbi tutulmuştur. Dede Korkut Hikâyelerinde, güçlü bir savaşçı kimliği ile yetiştirilmek istenen çocuk kahramanların yaşadığı sahneler sıklıkla yer almaktadır.

“Bayındır Han'ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin.” Dedi. Dirse Han oğlana beylik virdi” (Ergin 2003: 15).

Hikâyelerde kız çocuğun eğitiminden anne, erkek çocuğun eğitiminden ise baba sorumludur. Baba, oğlunu yaparak ve yaşayarak öğretilsin diye onunla ya ava ya da savaşa birlikte gider.

Bu durum; *“Dede Korkut hikâyelerinde, Oğuz beylerinin, yerine geçecek oğulları üzerinde titizlik gösterdikleri, onların eğitimine özen gösterdikleri görülmektedir.”* (Genç vd. 2014: 239) şeklinde de yorumlanmaktadır.

Hikâyelerde öncelikle çocuğun ilk ve temel eğitimini aldığı ailenin özelliklerini ortaya koyan ögelere sıkça yer verilmiştir. Özellikle erkek çocuklara mücadeleci bir kişilik edindirme eğitiminde aile ve içinde bulunulan toplum her zaman için örnek ve ders niteliğinde olmuştur.

5-Dede Korkut Hikâyelerinde Çocuksuzluk

Oğuz Türklerinde aileye verilen değer ve atfedilen kutsallık oldukça önemlidir. Soyun devam etmesi ve kültürün geleceğe taşınabilmesi için çocukların varlığına her zaman ihtiyaç duyulmuştur. Başka bir deyişle Oğuz Türklerinin yaşayışının anlatıldığı Dede Korkut Hikâyelerinde Türk aile ve toplum hayatının vazgeçilmez unsuru olarak çocuk çok önemlidir. Bu hikâyelerde daima sevgi ve saygı gösterilen çocuk bir ihtiyaç ve geleceğin teminatı olarak görülmüştür. (Kaplan, 2004: 52)

İncelenen hikâyelerde çocuksuzluk hem Allah hem de toplum tarafından hoş karşılanmayan bir durum olarak karşımıza çıkar.

Dede Korkut Kitabı'nın ilk anlatısı, Dirse Han Oğlu Bogaç Han hikâyesinde Bayındır Han; *"Kimin ki oğlu kızı yok kara otağa kondurun, kara keçe altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin yemezse dursun gitsin demişti. Oğlu olanı ağ otağa kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Allah Teâla beddua etmiştir, biz de beddua ederiz belli bilsin demişti."* (Ergin, 2003: 11) sözleriyle Oğuz Türklerinde çocuğun ne kadar değerli olduğuna dikkat çekilmiştir. Çocuğu olmayan Dirse Han'ın tanrı tarafından lanetlendiğine inanılarak kara otağa oturtulmuş ve Dirse Han cezalandırılmıştır.

Ayrıca hikâyenin bu bölümünde, beylerin hangi otakta ağırlanacakları, hangi yemeklerden yiyecekleri, kısacası Bayındır Han tarafından gösterilen ilgi çocuk ögesine göre belirlenmiştir. Erkek çocuğa sahip olan beyler bu davetlerde el üstünde tutulup en iyi otağ olan ak otağa davet edilerek orada altlarına ak keçe serilerek ak koyun yahnisinden en güzel yemeklerin tadına baktırılmaktadır. Kızları olan beylerse kızıl otağa konuk edilmektedir.

Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek anlatısında da Pay Püre, Bayındır Han ve diğer beylerin birlikte olduğu bir esnada başka çocukları görüp kendi çocuğu olmadığı için ağlamaya başlar:

"Allah Teâla bana beddua etmiştir, beyler tacım tahtım için ağlarım, bir gün olacak düşeceğim, yerimde yurdumda kimse kalmayacak dedi... Benim oğlum olsa Han Bayındırın karşısına geçse dursa, hizmet eylese, bende baksam sevinsem, kıvansam, güvensen" (Ergin 2003: 37).

Destanlarda ve halk hikâyelerinde çocuksuzluk bir üzüntü kaynağı olarak gösterilir. Bu üzüntünün temelindeyse gerek Allah'ın çocuk vermediği kişilere iyi bakmaması gerekse toplumun çocuksuzları iyi görmemeleri etkili olmuştur. Bu etki günümüzde de tesirlerini sürdürmektedir. Hemen her toplumda evlenen çiftlerin çocuk sahibi olmaları beklenir. Bu nedenle evliliği doğuma verilen bir izin olarak görenler olmuştur (Güvenç 1974: 278, 281).

Hikâyelerde çocuksuzlukla ilgili şu tespitler yapılabilir:

1. Çocuksuzluk Allah ve toplum tarafından lanetlenmiştir.
2. Çocuğu olmayan beylerin değersiz olduğuna inanılır.
3. Türk Toplumunu aileden çocuk sahibi olmasını bekler.
4. Çocuk geleceğin teminatı olarak çok önemli bir konumdadır.

SONUÇ

Oğuz Türklerinin kahramanlık maceralarının anlatıldığı Dede Korkut hikâyeleriyle ilgili olarak ulaştığımız sonuçları, genel olarak şu şekilde ifade etmek uygun olacaktır:

1. Dede Korkut Hikâyeleri, mukaddimesi ve on iki hikâyesiyle Türk tarihi açısından geçmişini açıklarken geleceğe de örnek insan tipleri sunan; Oğuzların geleneklerini, yönetim şeklini, yaşam biçimini günümüze taşıyan edebi, sosyal ve kültürel bir töre kitabıdır.
2. Dede Korkut Hikâyelerinin en dikkat çeken özelliklerinden biri de modelleme yoluyla iyi ve doğruyu yeni kuşağa göstermesidir.
3. Hikâyelerin tamamında aktif rol alan Dede Korkut, Oğuz Türklerinin Bayat boyuna mensuptur. Olağanüstü özelliklere de sahip veli bir kişidir.
4. Dede Korkut Hikâyelerinde aile çok kutsaldır. Aile bireyleri arasında dayanışma vardır. Aynı zamanda sevgi ve saygı ön plandadır. Ailenin sorumluluğunu anne ve baba birlikte taşır. Aile ile ilgili önemli kararlarda annenin düşünceleri de baba kadar önemlidir.
5. Dede Korkut Hikâyelerinde çocuk sahibi olmak özellikle de erkek bir çocuğa sahibi olmak çok önemlidir. Çocuk hem aile hem de toplum için değerlidir. Bunun nedeni; erkek çocuğun atanın soyunu sürdürecektir tek varlık olarak görülmesidir. Oğuz Türklerinde çocuğu olmayanların Tanrı tarafından lanetlendiği görüşü hâkimdir.
6. Hikâyelerde çocukların gösterdikleri kahramanlıklar neticesinde ad aldıkları görülmektedir. Çocuk büyüyüp bir kahramanlık gösterecek çağa geldiğinde Dede Korkut tarafından ad verilir. Çocuklara gösterdikleri bu kahramanlıklar neticesinde ad verilmiştir.
7. Dede Korkut Hikâyelerindeki çocuk kahramanlar bireysel, ahlaki değerlerle kuşatılmıştır. Maharet sahibi olan bu çocuk kahramanlar aynı zamanda da erdem sahibidirler. Ailelerine ve topluma bağlı, sadık, sözünde duran, ailesi ve toplumu için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve töreye uygun hareket eden ideal tiplerdir.
8. Hikâyelerde çocuk yetiştiren aileler, toplumsal değerlerle donatılmış şuurlu bir çocuk yetiştirmeyi hedefler. Dede Korkut Kitabı'nın Mukaddimesinde yer alan "Kız anadan görmeyince öğüt almaz, Oğul atadan görmeyince sufra çekmez." ifadesi bu anlayışın en somut örneğidir.
9. Dede Korkut Hikâyelerinde çocuk kahramanlar aracılığıyla dostluk, doğruluk, saygı, ahlak kuralları, yardımseverlik, sabır, toplumsal normlar ve sorumluluk değerleri öne çıkarılmış; hikâyelerde çocukların değer gelişimini olumlu yönde etkileyecek bulgulara rastlanmıştır.
10. Dede Korkut Hikâyeleri hem bünyesinde barındırdığı kültürel değerler açısından hem de sahip olduğu edebi dil açısından çocuk eğitiminde yer alabilecek düzeydedir.

KAYNAKLAR

- ÇOBANOĞLU, Ö.(2003) “ Türk Dünyası Epik Destan Geleneği” Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z.(2001).Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- EKİCİ, M.(2001). “Dirse Han Oğlu Boğaç Han Anlatmasında Bireysellik ve Toplumsal Bütünlük.” Millî Folklor, S. 52, ss. 50-59.
- ERGİN, M. (2003). Dede Korkut Kitabı. İstanbul: Hisar Yayınları.Genç, İ.-Kılıç A.-Soyak İ. (2014). Dede Korkut Kitabı-Hanım Hey, Ankara: TOBB Yayını
- GÜVENÇ, Bozkurt (1974). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları
- Karakaş R. (2013). ”Dede Korkut Hikâyelerinde ‘Tutsaklıktan Kurtarma Motifi’ ve ‘Bey Oğulları’ Arasındaki İlişki”, Turkish Studies, Volume 8, Winter, p1867 1879.
- KAPLAN, M. (2004). Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KİBAR, O.(2006). Türk Kültüründe Ad Verme. Ankara: Akçağ Yayınları.
- OĞUZ, Ö., v.d. (2004), Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, Ankara: Grafiker Yayınları.Örnek, S.,V. (1995). Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı B.Ü. Folklor Kulübü Yayınları İstanbul, s.101-113.
- ROUSSEAU, J.J.(2009).Emile. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- YILDIRIM, A.ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.